

Diskussion

Leding, skjaldekvad og bønder

AF

NIELS LUND

Der findes næppe noget kildemateriale vanskeligere end de skjaldekvad, som Rikke Malmros nu i over tyve år har kæmpet med for at fravriste dem oplysninger om kongemagt og samfundsinstitutioner, ikke mindst ledingen, i det ellefte århundrede. For det første er de meget vanskelige at forstå, kræver en meget betydelig filologisk indsats. De skal restitueres, som Finnur Jonsson gjorde, og de skal oversættes, hvad han også gjorde, med mange indsigelser og kommentarer fra Ernst A. Kock. Et enkelt digt, som Tord Kolbeinssons Eiriksdrápa, kan være overleveret i bidder i tre forskellige kilder. Det er bestemt ikke nemt for en historiker bare at gå til kilderne og læse dem: hvad står der? og hvad betyder det?

Har man endelig fået nogenlunde styr på det, kommer dateringsproblemet. Skjaldekvadene er overleveret i norrøne prosatekster, sagaer af forskellig art, hvis forfattere yndede at indsætte dem som autentisk kildemateriale, og det er en gammel tyrkertro, at hvis en så kompliceret tekst med dens krav om stavelser, versfødder og rim overhovedet kunne overleve i de århundreder, der gik fra digtning til nedskrift – dele af Þórðr Kolbeinssons Eiriksdrápa fra begyndelsen af Knud den Stores tid er overleveret i *Knytlingasaga* fra midten af det trettende århundrede – så må de også være overleveret korrekt, for gik der først kludder i det, så smuldrede de for alvor – og blev aldrig skrevet ned. Det er svært at mobilisere den fornødne tillid til denne proces, som Jonna Louis-Jensen formulerer det i *Den store danske encyklopædi*: »Selvom de komplicerede verssmål beskytter mod forvanskning, er det ikke sandsynligt, at flere hundrede års mundtlig overlevering har efterladt digtningen fuldstændig intakt, hvad der i øvrigt bekræftes af forekomsten af overleveringsdubletter«. ¹ Sagaforskere er også begyndt at ytre tvivl om den og at

¹ art. 'Skjaldedigtning'.

antype, at sagaforfatterne nok kunne rekonstruere en hel del; og hvad værre er, i nogle tilfælde har de selv har skrevet de skjaldekvad, som de derefter anførte som kilder for deres fremstilling. Evnen til at digte skjaldevers bevarede i Norge i hvert fald til 1300 og meget længere i Island.

Hertil kommer, at kvadene gennemgående er skrevet i meget ubestemte vendinger. Beskrivelser af kamphandlinger kan referere til en hvilken som helst kamp, så det er næsten udelukket at basere beretningsslutninger på dem, og levningsslutninger afhænger selvfølgelig af, om kvadene nu også er det, de giver sig ud for.

I 1985 publicerede Rikke Malmros sin første afhandling om ledingen på dette grundlag.² Siden kom en afhandling om den danske ledingsflådes størrelse,³ væsentlig på andet kildemateriale, og i 1999 afhandlingen om den hedenske fyrstedignings samfundssyn.⁴ Og i sidste hæfte af nærværende tidsskrift kom så artiklen »Kongemagt og leding i Norge og Danmark omkring 1100«, som har en forløber i »Leiðangr in Old Norse court poetry«.⁵

Ærindet her er at plædere for en mere organiseret kongemagt i tusindtallet, en kongemagt der var i stand til at opbyde ledingen og føre krig med den og i øvrigt regere på en anden måde end den kongemagt, andre historikere har beskrevet, »selve kongedømmets eksistens som institution og dermed kongen som en person, der havde officielle rettigheder og officielle funktioner at udøve i det elvte århundredes Danmark.«⁶

På en konference på Nationalmuseet⁷ for nogle år siden erklærede Rikke Malmros, at der ingen kompromismuligheder er mellem hendes opfattelse af ledingen og min. Det var enten/eller. Det er rigtigt, for så vidt som Malmros mener, at den folkelige leding, hvis organisation vi først ser beskrevet i landskabslovene, eksisterede og stod til rådighed for kongerne i tusindtallet, og måske før det, og i virkeligheden blev afskaffet i slutningen af 1100-tallet, nemlig omkring 1169-70, hvor man efter

² Rikke Malmros, 'Leding og skjaldekvad. Det elvte århundredes nordiske krigsflåder, deres teknologi og organisation og deres placering i samfundet belyst gennem den samtidige fyrstedigtning', *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1985, 89-139.

³ Rikke Malmros, 'Den danske ledingsflådes størrelse.' *Kongemagt og samfund i middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. februar 1988*, red. af Poul Enemark, Per Ingesman og Jens V. Jensen. 1988, 19-39.

⁴ Rikke Malmros, Den hedenske fyrstedignings samfundssyn. *Historisk Tidsskrift* 99 (1999) 337-75.

⁵ *Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC -AD1500*, ed. Anne Nørgård Jørgensen et al. Publications from the National Museum : Studies in Archaeology & History 6 (København 2002) 277-86.

⁶ 323.

⁷ cf note 4.

Vendens pacificering indførte en ny form for leding, »en helt ny, professionel organisation«⁸ medens min udlægning – som udsprang fra den jagttagelse, at den leding, man støder på i de berettende kilder, i påfaldende grad mangler lighed med den i landskabslovene beskrevne – er, at den fra landskabslovene kendte leding med dens havner og skipæn, dens udgærdsleding og kværsæde, den klassiske bondeleding, først indførtes omkring 1169/70 som supplement til den hidtidige leding baseret på høvdinge, herremænd og storbønder.

Vi er imidlertid enige om én ting, nemlig at der fandtes leding forud for 1169-70. Det er jo så ulyksaligt, at kilderne benytter de samme ord om et krigstogt, *leding* eller *expeditio*, enten foretagendet udøvedes af en herremands hær, eller det var en udgærdsleding efter landskabslovenes principper. Uenigheden går på, hvorledes ledingen i tusindtallet og det meste af ellevehundredetallet var organiseret og hvorledes kongemagtens beføjelser over den var. Tillige går den på, i hvilket omfang ledingen før reformen i slutningen af Valdemar den Stores tid var folkelig eller aristokratisk, idet Rikke Malmros vil fastholde, at ledingen var en folkelig institution, der involverede den brede, danske bondebefolkning, netop den klassiske bondeleding, at landskabslovenes bondeleding netop optræder i kilderne endda længe før 1169/70. C. F. Allen ville givetvis have værdsat hendes bestræbelser på at holde denne forståelse i live, men man kan ikke opretholde den forestilling, at blot fordi kilderne taler om bønder, så står vi over for den type selvejerbønder, som for en senere tid er blevet det almindelige, ejeren af et brug, som en familie kunne drive. Det er jo almindelig kendt, hvorledes et begreb kan skifte indhold over tid. Den angelsaksiske ceorl var i 700-tallet en frimand af betydelig status, med slavehold og så videre; efter den normanniske erobring sank han ned til småbonde – og i dag er ordet et skældsord, en bondeknold eller en tølper. På tilsvarende måde var en dansk bonde i vikingetiden noget andet end en bonde i senmiddelalderen.⁹

De berømte første tyve kapitler af *Jyske Lovs* tredje bog skelner mellem tre former for ledingspligt: for det første udgærdsledingen, som bestod i, at hvert af de *skipæn*, som landet var inddelt i, hvert fjerde år skulle stille et skib bemanded og provianteret til et seksten ugers togt. De øvrige tre år sad *skipæn* hjemme og udredte i stedet en afgift for kværsæde,¹⁰

⁸ Den danske ledingsflådes størrelse, 35.

⁹ Erland Porsmose, *Middelalder. Det danske landbrugs historie*, red. Claus Bjørn m.fl. (1988), 1. Oldtid og middelalder, 255-65; 341-55.

¹⁰ Niels Lund, Kværsæde. Fast demobilisering eller almindelig ledingsafløsning? *Historisk Tidsskrift* 99 (1999), 376-86.

den afgift, der i *Skånske Lov* kaldes for ret leding. Der hvilede således to former for ledingspligt på ledingsbønderne i denne ordning. En tredje form for ledingspligt hvilede på kongens mænd og på bispernes mænd. De skal altid, altså ikke bare hvert fjerde år, »have fuld udrustning og drage i leding på egen bekostning. Men sidder de hjemme uden lovligt forfald eller orlov, skal de betale kongen tredingshavne af hver gård, eller være innebønder, hvis de ikke vil betale som sagt er«. ¹¹ Ved nærmere eftersyn svarer tredingshavne af hver gård til det, som svares i kværsæde/ret leding i de tre ud af fire år, hvor de øvrige ledingspligtige ikke udgør udgærdsleding. Denne ydelse er således fælles for de to former for praktisk leding, udgærdsleding og herremandsleding. Når man ikke tjente, så betalte man til kongen, enten man var herremand eller innebonde. ¹²

Det er et i europæisk historie velkendt stridspunkt mellem kongen og de øvrige herrer, som havde lov at tage mænd, hvilken ret kongen havde over de andre herrers mænd, herremændene. I Danmark begrænsedes retten til at tage mænd ved *Jyske Lov* til kongen, hertugen, kongens børn eller frænder, grever og bisperne. Under kirkekampen var Jacob Erlandsen, uanset han erkendte sig forpligtet til at tjene kongen af og for sit beneficium, stærkt forbitret over, at kongen kunne kalde hans mænd i leding og kræve erstatning for dem, der måtte mangle. Efter hans opfattelse var det en så utålelig indskrænkning i hans råderet over mændene, at han dårlig kunne kalde dem sine mænd. ¹³

Det var imidlertid en ret, som kongen stod meget stejlt på og i forhold til lundebispen havde fastholdt siden det første privilegium til kirken, Knud den Helliges gavebrev af 1085. Knud overdrog St Laurentius omkring 50 bol, og det indebar, at denne jords beboere nu blev lundebispens mænd. Foruden selve jorden og de deraf flydende landgildeindtægter fik kirken nogle kongelige indtægter og rettigheder af jorden, men tre kongelige rettigheder blev undtaget, herunder ledingen: hvis nogen forsømmer ledingen, skal de emendere til kongen. Det er jo præcis hvad *Jyske Lov* kræver af bispernes mænd: hvis de sidder hjemme uden lovligt forfald eller orlov, skal de betale kongen ... så på den vis går der en lige linje mellem Knuds gavebrev og *Jyske Lovs* herremænd.

Rikke Malmros erklærer sig enig med Judith Jesch, der har tilsluttet

¹¹ JL iii, 7.

¹² Niels Lund, *Expedicio in Denmark. The Normans and their Adversaries at War : Essays in Memory of C. Warren Hollister*, ed. Richard P. Abels and Bernard S. Bachrach (Woodbridge, The Boydell Press 2001), 149-66.

¹³ Lund, *Lið, leding*, kapitel 15.

sig mit kætteri, i «at der ikke behøver at være identitet mellem den *leiðangr* som nævnes i det elvte århundredes skjaldedigtning, og den ledingsorganisation, der lovgives for i landskabslovene.» Efter Malmros' opfattelse foreligger der imidlertid, hvis ikke identitet, så kontinuitet »mellem Sven Estridsøns danske, bondebemandede flåde, *lið allra Dana*, som nævnes i Halli den Stives digt fra 1064, og den *expeditio*, som omtales kun 21 år senere i vor ældste latinske diplomtekst, Knud den Helliges brev til Lundekirken 1085 (345).«

Det har hun ganske sikkert ret i, men på en anden måde end hun selv mener. For det første lovgives der, som overfor skitseret, i landskabslovene, først og fremmest *Jyske Lov*, ikke blot for udgærdsleding, den »klassiske« bondeleding, men også for herremændenes leding, og det er mellem denne sidste og gavebrevets bestemmelse om ledingen, man finder ikke blot kontinuitet, men simpelthen sagligt sammenfald. Knuds gavebrev er vort ældste vidnesbyrd om herremandsleding, ikke om udgærdsleding.

For det andet kan eller vil Malmros åbenbart ikke opgive den tanke, at en dansk bonde, det var altså en pæn selvejer, ikke en proprietær eller en herremand, så når skjaldedigtningen betegner ledingsmandskab som bønder, så har vi altså den klassiske bondeleding på plads ikke blot længe før landskabslovene, men også før Knuds gavebrev, »vort ældste konkrete vidnesbyrd om landets centrale krigsinstrument, benævnt *expeditio*« som Aksel E. Christensen betegnede det.¹⁴ Uden egentlig argumentation, blot med henvisning til ordene *almenningr* og *búendi*, bliver det til »betegnelser for kæmpende medlemmer af det brede folk« (341) og »Sven Estridsøns danske, bondebemandede flåde« (345).¹⁵

Imidlertid fører en analyse af hendes egen dokumentation til det resultat, at ledingen før 1086 bestod af samme slags folk, som der sigtes på i gavebrevet og i herremandsbestemmelserne i *Jyske Lov*. Ifølge Malmros tjener »en rigdom af gloser til betegnelse af folkets jævne medlemmer (339).« Skjaldedigtningen bruger jo mange synonymer for folk, samme person kaldes så et, så noget andet, alt efter hvad rimet kræver. Blandt de mange synonymer for bonde, altså ord der må formodes at beskrive de her involverede bønder lige så godt, opregnes *drengir*, *hermenn*, *holðar*, *rekkar* (kendt på dansk som 'rink', kriger; det

¹⁴ Aksel E. Christensen, Tiden 1042-1241. *Danmarks historie*, red. af Aksel E. Christensen m. fl., Bind 1: Tiden indtil 1340, 211-399, 251.

¹⁵ Denne tolkning er i vidt omfang fremført allerede i 'Leding og skjaldekvad', og jeg har allerede argumenteret imod den i 'Danish Military Organisation' i *The Battle of Maldon, Fiction and Fact*, ed. Janet Cooper (London: Hambledon 1993).

indgår i stednavne som Rinkenæs og Rynkeby) og *þegnar* (339). Bønderne ved Stiklestad kaldes foruden *búendr* også *þegnar* (333) – men en *þegn* er ikke nogen jævn bonde. Når en norsk konge tilegner sig *óðal þegna* oversætter Malmros ‘bøndernes odel’ (334). Andetsteds hedder det, at »*þegn* er de norske loves term for den retskraftige frimand i hans forhold til kongen (337).« Det skulle altså i denne henseende svare til det danske ‘bonde’ i landskabslovene, som Aksel E. Christensen tolkede som samfundets fuldborger. Men det er da længe siden, at man troede, at det inkluderede enhver lille bondemand med to køer og et par søer, eller at man stemte efter hoveder på tinge, ikke efter hoveder.¹⁶ Malmros har nok overfortolket Lars Hamres artikel i *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*, det hedder her, at det har den anførte betydning i lovene, men et opslag i lovteksterne viser, at det faktisk kun forekommer ganske få gange (fem gange i Frostatingsloven, fire gange i Gulatingsloven), og oftest i forbindelsen ‘tegn og træl’. Det er ikke normalbetegnelse for ‘bonde’ i de norske love. Knut Helle fremstiller haulden som tingbonden frem for alle. Det var bønder, som selv drev eller udlejede jord, som de ejede med odelsret. De udgjorde det øverste lag i et socialt lagdelt bondesamfund. Under dem fandtes bønder i snævrere betydning, frie jordbrugere som ikke havde odelsret til den jord, de drev, men enten lejede den eller havde købejord, som ikke havde været i slægtens eje længe nok til at regnes for odelsjord, nemlig i seks slægtled.¹⁷ Antallet af haulder har, mener Arne Bøe, været for nedadgående på landskabslovenes tid,¹⁸ så de har måske spillet en større rolle i tusindtallet.

Malmros hævder, at glosen *þegn* i det norrøne sprog ikke har den aristokratiske konnotation, som det modsvarende angelsaksiske ord har, og påberåber sig så alligevel Martin Syrett for et vidnesbyrd om, at *þegn* ikke nødvendigvis lå på et højt niveau i England, idet en *þegn* ifølge *Norðleoda laga* kun har en mandebod på det halve af holdens. Det er der imidlertid ikke noget underligt i; det er holdens mandebod, der ligger højt.¹⁹ *Norðleoda laga* er et forsøg på at udfylde de gængse mandebodssatser og få kirkens folk placeret pænt i hierar-

¹⁶ Christensen, Aksel E., *Kongemagt og aristokrati. Epoker i middelalderlig dansk statsopfatelse indtil unionstiden*. København 1945, fotografisk optrykt 1968, 19-22.

¹⁷ *Gulatinget og Gulatingslova*. (Leikanger: Skald 2001), 117-20.

¹⁸ ‘Hauld’, *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder* 6, 251-54.

¹⁹ Holden optræder kun ganske sjældent i England, og da på et noget højere socialt niveau end i Norge. Se herom Gillian Fellows-Jensen, *Amounderness and Holderness. Studia Onomastica. Festskrift till Thorsten Andersson 23. februari 1989*, red. Lena Peterson et. al. (Lund 1989).

kiet.²⁰ Den sætter kongens mandebod til 30.000 thrymsas (som mønt guldskillinger slået i 600-tallet, i denne sammenhæng givetvis kun en regneenhed svarende til tre pennies), en tronarving og en ærkebisp koster det halve, medens en *ealdorman* og en biskop må nøjes med 8000 *thrymsas*. Herefter kommer *hold* sammen med en *cyninges héah geréfa*, en greve af tilsyneladende særlig høj status og i kongens tjeneste, men *reeves* fandtes på mange niveauer og i mange funktioner; de stod hver til 4000 *thrymsas*. Herefter kommer så thegneren og messepræsten på samme niveau, 2000 *thrymsas*; den almindelige frimand, *ceorl*, havde en mandebod på 266 *thrymsas*. Thegneren var altså cirka 7,5 gange så meget værd, medens han i vestsaksisk lov var seks gange så meget værd som en *ceorl*, 1200, henholdsvis 200 shillings. Den norske huld var på Gulatinget berettiget til dobbelt så høj retsbod, 3 mark, som den almindelige bonde, der måtte nøjes med tolv øre.

Man kunne avancere fra *ceorl* til *þegn*. Det krævede fulde fem hides land – omtrent svarende til fuld havne i Danmark, idet fem hides i hvert fald nogle steder var det mål ejendom, hvoraf der skulle stilles en mand i fyrden²¹ – en klokke og en borgport, samt, og ikke mindst, en plads og et særligt embede i kongens hal. En *þegn* måtte have *boc-land*, omtrent svarende til nordisk odelsjord, og tillige fik han så også en forlening af sin herre, enten denne nu var kongen, en *ealdorman*, en biskop eller abbed, eller måske en kongsætling. En *þegn* var en tjener, en herres mand, men det blev han, fordi han i egen ret var en så betydelig person, at kongen ikke kunne ignorere ham. Hans opgaver var mangfoldige; først og fremmest tjente han i fyrden, men derudover var der opgaver i lokaladministrationen og retsplejen, i kongsgården, som budbringer for kongen, etc. etc.²²

Þegns i England udgjorde altså ikke nogen højadel, men vel en form for lavadel, det man kalder et *squirearchy*. Den fyrd, de udgjorde var altså også kun en bondehær i en nærmere defineret forstand. Når Tord Kolbeinsson kalder den fyrd, som mødte Knud den Store og Erik Jarl i 1015-16 for *buendr*, så er det enten fordi han skulle bruge et rim på næste linjes bygd – eller fordi han var klar over, at thegnerne i fyrden rimeligt modsvarede den norske ledings bønder, haulder og thegner.

²⁰ Patrick Wormald, *The Making of English Law : King Alfred to the Twelfth Century*. I: Legislation and its limits (Oxford, Blackwell 1999), 393.

²¹ Lund, *Lið og leding*, 52. Beda betegnede på latin en hide som *terra unius familiæ*, hermed mentes imidlertid ikke nogen bestemt arealenhed, men de ydelser, som en normal skattebetaler blev afkrævet.

²² Simon Keynes giver en fin og koncis redegørelse for *þegn* i *The Blackwell Encyclopædia of Anglo-Saxon England*, ed. Michael Lapidge et. al. Oxford 1999.

Den engelske fyrd var grevskabsvis organiseret. Vikingetiden igennem læser man ofte i de oldengelske krøniker, hvorledes en lokal fyrd træder op imod fjenden under ledelse af en ealdorman eller den lokale biskop. I 845 kæmpede således ealdorman Eanulf af Somersæt *mid Sumursætum*, og biskop Ealhstan af Sherborne og ealdorman Osric af Dorset *mid Dornsætum* mod en dansk hær, der var trængt op ad floden Parrett, og i 851 kæmpede ealdorman Ceorl af Devonshire mod de hedenske mænd *mid Defenascire*. I 871 opregner krøniken ni *folcgefoht* mod vikingerne, nemlig sådanne slag hvor kongen stod i spidsen for fyrden fra alle grevskaber i kongeriget; der foruden var der en række tog mod fjenden udført af kongens broder og af enkelte ealdormen og kongsthegner; dem holdt man ikke tal på.

Det var i almindelighed en betroet sag at bære våben og være med i hæren. Det gjorde man, når man var nogens mand og havde svoret de fornødne troskabseder. Samfundets *bellatores* værnede om deres våbenmonopol og så meget umildt på det, hvis andre greb til våben. I den oldengelske krønike, der går under betegnelsen *Parker Chronicle*, kan man under 917 [recte 913] læse om nogle vikinger, der fra Northampton og Leicester brød ind i Mercia og dræbte nogle folk i Hook Norton; nogle andre angreb Luton. »Så blev landhæren, *þa landleode*, opmærksom på dem, og kæmpede med dem, og slog dem på vild flugt og erobrede det tilbage, som de havde taget, tillige med en stor del af deres heste og våben.« Den jævne lokalbefolkning har nok ikke behøvet megen tid til at blive opmærksomme på fjenden, men de professionelle krigere var åbenbart længere om det. Og så først blev der gjort noget. I Frankrig kender man en episode, hvor lokalbefolkningen greb til våben mod vikingerne ... hvilket fik deres egne aristokrater, der betragtede det som en sammensværgelse, til at vende sig mod dem og afvæbne dem, før de selv vendte sig mod vikingerne.²³ Måske en realistisk prioritering af farerne.²⁴

På samme måde, som den engelske fyrd var grevskabsvis formeret, kan Malmros pege på vidnesbyrd om, at man i Danmark har skelnet

²³ Annales Bertiniani 859.

²⁴ Regino af Prüm har en beretning, der udmærket illustrerer, hvilken militær værdi, man tillagde de jævne bønder: I året 882 efter den guddommelige menneskevorden trænger de på strejftog gennem Ardennerne ind i klosteret Prüm på selve Helligtrekongersdag; her blev de i tre dage og udplyndrede hele omegnen. Nu samlede sig en talløs mængde folk til fods fra markerne og de omliggende gårde og går i samlet flok frem mod dem som for at kæmpe. Men da normannerne ser, at denne samling bønder (*ignobile vulgus*) er ikke blot våbenløs, men også blottet for al krigstræning, falder de med kampråb over dem og slår dem ned under sådant blodbad, at de så ud, som slagtede de umælende kvæg og ikke mennesker. Da det var fuldbyrdet, vender de hjem til lejren belæst med bytte. (*Vikingerne i Franken*, overs. Erling Albrechtsen, 1976, 121)

mellem skåningernes lið, jydernes lið, fynboernes lið, falstringernes lið, sjællændernes lið, og på at de har kunnet optræde sammen i leding som alle daners lið. Hun nærmest implicerer, hævder ikke eksplicit, at det indebærer, at Sven Estridsen havde en folkelig leding til disposition.²⁵

Det har måske ikke megen udsigt at søge at nå enighed om de bønders status, som var thegner og kongens mænd og deltog i hans leding i tusindtallet. Selv om sporene efter tidligere forsøg på regnekunst skrømmer, kan et lille regnestykke måske alligevel bidrage til at sætte tingene i perspektiv. Ifølge *Jyske Lov* ydedes tredingshavne af ét bol eller af én gård. Fuld havne må derfor svare til tre bol, eller tre gårde; det må have udgjort det minimum, som gjorde det muligt, eller rentabelt, at stille som kongens mand eller en anden herres mand på *Jyske Lovs* tid på egen bekostning. Ifølge Falsterlisten i *Kong Valdemars Jordebog*, der jo giver et forholdsvis fuldstændigt billede af Falsters bebyggelse på samme tid, var der på Falster 364 (eller 363) bol,²⁶ svarende til 121 havner.

Falster havde altså potentiale til 121 havnebønder eller herremænd, men kunne naturligvis kun stille 120 herremænd, hvis godsfordelingen var helt ligelig. Og det var den ikke. C. F. Allen, som Malmros holder så meget af, mente, at et bol var det oprindelige grundlag for at yde leding. Det betragtedes jo i romantikkens tid som en fri families underhold, og alle frie mænd gjorde leding. Imidlertid var på valdemarstiden bolene blevet så opsplittede, at mange ikke længere havde det fornødne grundlag selv. Derfor måtte man indføre landskabslovenes sammenskudsgilde for at opretholde den leding, som efter Allens såvel som Malmros' opfattelse gik tilbage til den hedenske oldtid.²⁷

Et bol er ikke nødvendigvis nogen herregård, men kan være det. Bolene var af vidt forskellig størrelse fra landsby til landsby, og nogle bol havde så stort tilliggende, at de i senere tiders begreber lå mellem proprietærgården og herregården. Tre bol er under alle omstændigheder et betydeligt gods.²⁸

Om et bol nogensinde har været den enhed, der sendte en mand på kongens bud, lader sig næppe afgøre. C. A. Christensen mente, at »bolet oprindeligt har været en tredingshavne, og [at] havnen følgelig har bestået af 3 bol«, men man kan vel forestille sig, at disse satser også er en del af den reform, der skabte udgærdsleding? Militærtjeneste stillede stigende økonomiske krav. En herremand skulle jo have fulde

²⁵ Det gjorde hun dog i 'Leding og skjaldekvad', 115.

²⁶ C. A. Christensen, Begrebet bol. HT 83 (1983) 1-33, 22.

²⁷ C. F. Allen, *Haandbog i Fædrelandets Historie*, 8. Udg. 1881, 140-43.

²⁸ Christensen, Begrebet bol, 9.

våben, ikke blot folkevåbnene, så det er tænkeligt at man har været nødt til at yde større skattefrihed for dem, som påtog sig at fortsætte med at yde leding, hver gang kongen udbød dem. C. A. Christensen mente imidlertid, som Malmros, at udgærdsleding var det oprindelige og måtte derfor konstruere en forklaring, som tog hensyn til den.

Det var en stolt dag, da der i 1901 atter kom en bonde i kongens råd, en bonde hvis flinke kone havde treogtyve køer at malke om morgenen hjemme på Solbakkegården i Bringstrup ved Ringsted. Ole Hansens støtter i Venstre var lykkeligt uvidende om, at de bønder, der i middelalderen, før den famøse overgang fra selveje til fæste, sad i kongens råd og afgjorde rigets anliggender på tinge, sådanne bondones som vi træffer i ærkebisp Eskils store diplom af 1. sept. 1145,²⁹ i hartkorn lå langt nærmere det forhadte Højres godsejere end de fleste gårdejere omkring 1900. Den tids historikere lod dem svæve i denne vildfarelse; hvis nutidens fortsat gør det, turde det være mod bedre vidende.

²⁹ *Diplomatarium Danicum* 1:2 88. Toke Signesen, Magnus Saksesen, Siunde Svendsen, Karl Ågesen, Svend Christiansen etc. Magnus, Siunde og Karl optræder også i Erik Lams brev til fordel for bisp Herman af Slesvig fra samme tid, D.D. 1:2 91, hvor kongen omtaler dem som *primates mei* og *mei curiales*. Havde det været i England, havde de figureret som kongens thegner.